

LEIF CARLSSON:

Kulturens villkor

En kulturpolitisk konsolidering och utbyggnad skedde under påfallande enighet under den borgerliga regeringstiden, skriver redaktör Leif Carlsson, tidigare kulturchef på Svenska Dagbladet. På senare tid har emellertid en liberal kritik formats mot kulturstödet och det är nödvändigt att föra en principiell diskussion om kulturens villkor nu. Det är till sist en fråga om vilket samhälle vi vill ha – mångfald i kulturutbudet eller likriktning, skönhet eller torftighet.

Våra politiska huvudgrupper har, för-
enklats men knappast förgrovat uttryckt,
av hävd om sig själva haft var sin smick-
rande illusion.

Vänstern har gärna föreställt sig att
den haft nästintill monopol på att vara
"intellektuell"; på heder och samvete
kan jag intyga att jag hört Mai Wechsel-
mann så beskrivas av en troende, som
däremot var mer än tveksam inför frågan
om Henry Kissinger kunde vara meri-
terad för samma prestigeladdade beteck-
ning.

Borgerligheten har i gengäld – åtmins-
tone med läpparnas bekännelse, åtmins-
tone i levande mans minne – föreställt
sig att den i särskild grad främjat och
slagit vakt om "kulturen". Alls ej utan
fog. Konservatismen har på ett självklart
sätt identifierat sig med kulturarvet (kan-
ske utan att alltid taga det närmare i ög-
nasikte) och med vad som förr kallades
den högre bildningen. Liberalismen,
främst i dess överklassvariant, har lika
självklart känt sig ansvarig för det fria
kulturskapandet, konstens och veten-
skapens aldrig upphörande bestyr att,
ofta under buller och bång, riva för att få
luft och ljus. Centern och dess historiska
förelöpare har väl, om nu mina intryck är
någorlunda korrekta, framträtt med
mindre glansfulla anspråk, men därför ej
mindre solida. Kraven på decentralise-
ring av kulturlivet, ofta med en starkt
känd egalitär tendens mot "privilegier",
och på behörig respekt för vad som sena-
re och på annat håll kallats folkets kultur
har helt visst varit väsentliga inslag i den
politiska helheten för många av centerns
kända och okända ledare. Ronald Rea-
gans förflutna som kulturarbetare lägges
honom alltid till last, men endast den

arroganta dumheten flinar åt Thorbjörn Fälldins intresse för amatörteater.

Borgerlig enighet i kulturfrågor

Vid sådant förhållande frågar man sig, nu när vi har tid att pusta ut, vad de sex åren av borgerligt styre efter nästan ett halvsekel av vänsterdominans, medfört på kulturområdet.

Till tids besparing: jag inlåter mig inte på vidlyftiga och meningslösa debatter om att "bredda" eller "definiera" kulturbegreppet. De har sällan någon annan effekt än att förvirra och röra ihop. Om man utan begreppsexercis lyfter stjärten ur båten vet man i de flesta fall mycket väl vad kultur är och kulturpolitik sysslar med. Elefanten är kanske svår att definiera, men mycket lätt att känna igen.

Två ting kan, vid översiktligt betraktande, fastslås om kulturens villkor under de borgerliga åren.

Det ena är att – trots en del stöj från grupper som trott sig sitta trångt – de resurser som politiker förfogar över – låt oss kalla dem pengar – ställts till kulturlivets förfogande i ökad omfattning även när ingrepp av kända skäl måst göras på många andra angelägna områden. Att utbildningsminister Jan Erik Wikströms ovanligt starka engagemang och ovanligt starka politiska position i lycklig förening här spelat en väsentlig roll bestrides ej av någon som sett det politiska förloppet på någorlunda nära håll.

Det andra är att denna kulturpolitiska konsolidering och utbyggnad skett under påfallande enighet. Det har gnisslat och skramlat i en eller annan detalj. Ingen har för den skull ifrågasatt den allmänna

inriktningen. På det politiskt-byråkratiska planet har eldsjälarna och påtryckningsgrupper – sk fria grupper – självfallet gjort sig förnumna med överbud och krav dock ej av märkbar principiell vikt. Inom kulturlivet har de större tvister som under namn av debatt tilldragit sig uppmärksamhet väsentligen varit ganska pinsamma personstrider, utan större allmänt intresse.

Principdiskussion är nödvändig

Nu tyder dock en del tecken på att en principiell diskussion om kulturens villkor – närmare sagt de villkor som påverkas av politiska instanser – måste föras.

Vill man söka en utgångspunkt för detta tankeutbyte är det rimligt att främst nämna den danska socialdemokratiska ministern Ritt Bjerregård. Det var hon som blev berömd genom att hävda att det vore oskäligt att begära att arbetarna skulle med skattepengar subventionera en borgerlig finkultur som inte angick dem. (Att arbetarnas pengar, enligt hennes mening, av näst intill ideologiska skäl i stället borde gå till hennes hårfri-sörska, privatchaufför och hotellnotor är en annan sak.)

Från liberalt håll hos oss framföres nu i princip detta samma populistiska argument; vi har alltså fått en i egentlig mening kulturpolitisk debatt.

Varför skall samhället, dvs den majoritet som aldrig vill eller kan besöka Operan eller Dramaten, betala nittio procent av vad dessa centrala kulturinstitutioner kostar?

Så kan man i skarpaste form sammanfatta den liberala kritiken mot det i stort sett hittills under allmän enighet utdelade sk kulturstödet.

Många och varierande problem

Dock finns även andra frågor, som genast gör saken något mer invecklad.

Varför skall en tonsättare som ägnar år, kanske decennier, av istadigt arbete på ett stort verk under dessa år inte garanteras en visserligen i jämförelse med kulturredaktörer och gruvarbetare mager försörjning genom stipendier och konstnärslöner?

Varför skall inte en författare få några ören – bokstavligen ören – i ersättning när jag utnyttjar hans arbete genom att låna hans bok på biblioteket?

Är det alldeles självklart rimligt att en konstnär som säljer en målning för två tusen kronor skall se den tio år senare flyttas från en vägg till en annan för femtiotusen utan att själv få någon del?

Eller, för den delen – är det så orimligt att ett samhälle som har råd att använda en eller annan miljard på video och pornografi ägnar en försvinnande liten – säkert alltför liten – del av sina resurser åt att med förenade krafter tolka sina runstenar och vårda sina kyrkor?

Jag har valt mina exempel slumpmässigt, bara för att visa att de kulturpolitiska frågorna är alltför många, och alltför olika, för att buntas ihop under slagordet "bidrag – för eller emot".

Svaren är i motsvarande mån olika.

Operabesökaren måste onekligen få sina dryga femhundra kronor per biljett i subvention – om inte operakonsten skall försvinna i vårt land, så som Svenska Dagbladet skulle försvinna utan 30 miljoner i presstöd.

Författaren bör få sin biblioteksersättning, eftersom jag utnyttjar hans arbete. Jag borde betala mer; även om författare och bibliotekarier sätter sig på

tvären.

Tonsättaren bör få sin lön, som andra seriöst arbetande, bla som ett förskott på de marknadsintäkter han inte kan lyfta av det enkla skäl att han då sedan länge kommer att vara död. Henry Purcell råkade dö av svält på 1600-talet; även ett modest royalty på alla uppföranden och inspelningar av Dido och Aeneas skulle innebära en förmögenhet. Mozart dog fattig, men han har förmodligen på marknadens hårda villkor tjänat in lika mycket som ABBA. Behövs det så värst mycket principdebatt för att tycka att det hade varit bra om han själv fått en eller annan promille av sitt arbetes värde, i råa ekonomiska termer?

Det finns motargument mot alla dessa reflexioner; jag har läst och hört dem mer än en gång.

Vilket samhälle vill vi ha?

Till slut koncentreras hela frågan om kulturens villkor till en enda sak.

Vilket samhälle vill vi ha?

Ett samhälle av i ordets strikta mening populär kultur, utan utrymme – definitionsmässigt – för kulturprodukter som tills vidare endast tilltalar en mycket liten grupp av köpare, eller helt enkelt är misslyckade experiment (som de flesta experiment inom industri och medicin), eller enligt sakens natur är så dyra att de, med Gustav III:s ord bokstavligen är allt för kungliga för en enskild i ett av jämlikhet präglad samhälle?

Eller ett samhälle som anser sig ha råd, väl så mycket som ett långt fattigare samhälle för femtio år sedan, att hålla sig med balett och teater, att anständigt försörja sina konstnärer, att ta risker för

misstag och dumheter, att leva vackert och generöst snarare än torftigt och snålt och fult.

För min del är svaret självfallet lätt: jag föredrar mångfald framför likriktning, skönhet framför torftighet.

Och jag har inte de ringaste samvets-

kval för att nyttja politiska medel för att åstadkomma ett samhälle som enligt min djupaste övertygelse är bättre än tänkbara alternativ.

Är det inte detta som politiken handlar om?